

Департамент освіти Вінницької міської ради
Методичний кабінет департаменту освіти Вінницької міської ради

ЕКСПРЕС-БЮЛЕТЕНЬ

фахової інформації

зі світової літератури і російської мови

№5

**Інструктивно-методичні рекомендації
щодо вивчення світової літератури та російської мови
в загальноосвітніх навчальних закладах
у 2011–2012 навчальному році**

Серпень 2011р.

м. Вінниця

Зміст

Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення світової літератури в загальноосвітніх навчальних закладах у 2011–2012 навчальному році.....	3
Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення російської мови в загальноосвітніх навчальних закладах у 2011-2012 навчальному році.....	11
Перелік програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання у навчальних закладах у 2011/12 навчальному році.....	12
З листа Міністерства освіти і науки, молоді та спорту «Щодо організації навчально-виховного процесу у 2011-2012 н.р.».....	15
Пам'ятні дати.....	16

Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення світової літератури в загальноосвітніх навчальних закладах у 2011-2012 навчальному році

Головною метою вивчення предмета «Світова література» в загальноосвітніх навчальних закладах є виховання в молоді високої читацької і загальної культури, естетичного смаку шляхом залучення її до найвищих досягнень світової літератури та культури, загальнолюдських і національних духовних цінностей.

Ця мета реалізується в таких першорядних завданнях: формування гуманістичного світогляду та гуманітарної свідомості самостійної, творчої особистості; стимулювання інтересу до читання в цілому; відчуття краси та виразності художнього слова; плекання вміння сприймати прекрасне, творити власну особистість його засобами; сприяння виробленню естетичних смаків, поглядів і уподобань учнів; формування читацької культури, творчих здібностей, критичного мислення, навичок аргументованого оцінювання прочитаного; підвищення загального рівня культури учнів як повноправних членів соціуму та активних учасників соціальних процесів; виховання в учнів поваги до національної культури та інших етнокультурних традицій; формування планетарного мислення, вільної орієнтації в розмаїтті культурних явищ.

I. Програмно-методичне забезпечення (інваріантна складова навчального плану)

1.1. У 2011-2012 навчальному році вивчення **світової літератури у 5-9 класах** загальноосвітніх навчальних закладів здійснюватиметься за програмою, затвердженою Міністерством освіти і науки України: Зарубіжна література. 5–12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Автори Ю.І. Ковбасенко, Г.М. Гребницький, Н.О. Півнюк, К.Н. Баліна, Г.В. Бітківська. Керівник авторського колективу Ю.І. Ковбасенко. За загальною редакцією Д.С. Наливайка. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – 112 с.

В основу курсу світової літератури покладено особистісно зорієнтовану модель навчання, умовою ефективного застосування якої є використання таких методичних підходів, які передбачають позицію учня як активного співтворця уроку, самого процесу вивчення літератури. Така позиція формується завдяки системному використанню міжлітературних зв'язків і міжпредметної інтеграції, створенню системи проектної діяльності (дослідницької, творчої тощо) й умов для самопізнання особистості учня в процесі вивчення світової літератури.

Для **поглибленого вивчення світової літератури** відповідно до наказу МОН України від 18.02. 2008 № 99 «Про Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням окремих предметів» розроблено навчальну програму зі світової літератури:

- Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) **із поглибленим вивченням зарубіжної літератури. 8 – 9 класи.** / За загальною науковою редакцією Д.С. Наливайка, керівник авторського колективу Ю.І. Ковбасенко; програму підготували: Ю.І. Ковбасенко, Г.М. Гребницький, Н.О. Півнюк, Г.В. Бітківська, К.Н. Баліна.

Для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) із поглибленим вивченням світової літератури можливим є заохочення школярів до вибору в старших класах філологічного профілю навчання, а відтак – до майбутнього опанування у вищих навчальних закладах фахів, пов'язаних із потребою в поглибленому знанні світової літератури (філолог, викладач вищого навчального закладу, учитель-словесник, журналіст, диктор телебачення, літературний редактор і/або коректор, офіс-менеджер тощо).

Вивчення світової літератури у **10-11 класах** загальноосвітніх навчальних закладів здійснюватиметься за програмами, затвердженими Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України (наказ від 28.10.2010 № 1021). забезпечується наявністю трьох профільних програм із світової літератури.

- **Світова література. 10-11 класи.** Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Природничо-математичний, технологічний, спортивний напрями. **Рівень стандарту** / Укладачі: Ю.І. Ковбасенко – керівник авторського колективу; Г.М. Гребницький,

Т.Б. Недайнова, К.Н. Баліна,
Грамота, 2011.

Г.В. Бітківська, І.А. Тригуб, О.О. Покатілова. – К.:

• **Світова література. 10-11 класи.** Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Суспільно-гуманітарний, художньо-естетичний напрями. **Академічний рівень** / Укладачі: Ю.І. Ковбасенко – керівник авторського колективу; Г.М. Гребницький, Т.Б. Недайнова, К.Н. Баліна, Г.В. Бітківська, І.А. Тригуб, О.О. Покатілова. – К.: Грамота, 2011.

• **Світова література. 10-11 класи.** Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям. **Профільний рівень** / Укладачі: Ю.І. Ковбасенко – керівник авторського колективу; Г.М. Гребницький, Т.Б. Недайнова, К.Н. Баліна, Г.В. Бітківська, І.А. Тригуб, О.О. Покатілова. – К.: Грамота, 2011.

Відповідно до листа Міністерства від 27.08.2010 року № 1/9-834 розподіл годин світової літератури за рівнями змісту освіти в 2011/2012 навчальному році має такий вигляд:

Навчальний предмет	Кількість годин на тиждень у класах					
	Рівень стандарту		Академічний рівень		Профільний рівень	
Класи	10	11	10	11	10	11
Світова література	1	1	2	2	3	3

Навчальний предмет «Світова література» викладається українською мовою. Водночас, за наявності необхідних умов (*достатнє володіння учнями мовою оригіналу, якою написаний художній твір; якісна підготовка вчителя, у тому числі можливість дослідження образної системи, засобів виразності, поетики, стилістичних особливостей твору тощо мовою оригіналу*), бажаним є розгляд художніх текстів мовою оригіналу (скажімо, творів Л.М. Толстого – російською, Б. Шоу – англійською, Ф.Кафки, Р.М. Рільке – німецькою, Гійома Аполлінера – французькою і т. д.). У такому разі предмет «Світова література» виконує додаткову функцію вдосконалення володіння учнями україномовних шкіл іноземними мовами.

Оскільки з переважною більшістю художніх текстів на практиці учні ознайомлюються в перекладах українською мовою, особливу увагу слід звернути на якість цих перекладів, навчаючи школярів порівнянню творів на вісях «переклад-оригінал» і «переклад-переклад».

У **вечірніх (змінних) загальноосвітніх навчальних закладах** світова література вивчатиметься за програмами:

– **5-9 класи:** Зарубіжна література. 5–12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Автори Ю.І. Ковбасенко, Г.М. Гребницький, Н.О. Півнюк, К.Н. Баліна, Г.В. Бітківська. Керівник авторського колективу Ю.І. Ковбасенко. За загальною редакцією Д.С. Наливайка. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – 112 с.

– **10-12 класи:** Зарубіжна література. 10-12 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Природничо-математичний, технологічний напрями. **Рівень стандарту** / Укладачі: Ю.І. Ковбасенко – керівник авторського колективу; Г.М. Гребницький, Т.Б. Недайнова, К.Н. Баліна, Г.В. Бітківська, І.А. Тригуб, О.О. Покатілова. – К.: Грамота, 2009. – 52 с.

1.2. Програмно-методичне забезпечення (варіативна складова навчального плану)

Одним з основних компонентів допрофільної та профільної підготовки є **курси за вибором і факультативи**. Зазначені курси сприяють одержанню старшокласниками чітких уявлень про свою майбутню професію, що так чи інакше має бути пов'язана з філологією (учитель-словесник, журналіст, редактор, коректор, перекладач, фольклорист, науковець філологічної спеціалізації тощо), а також дають змогу виробити особистісні риси та фахові навички.

Програми курсів за вибором і факультативів, рекомендовані Міністерством освіти і науки України, вміщено у збірниках:

• *Зарубіжна література. Збірник програм факультативних курсів для 8 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Упоряд.: Ю. Ковбасенко, В. Федоренко, Н. Жданова // Зарубіжна література, 2008. – число № 1–3 (545-547).*

• *Збірник програм курсів за вибором і факультативів зі світової літератури. 8–11 класи. Книга 1 / За загальною ред.: Таранік-Ткачук К.В., Дворницької І.П. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 336 с.*

Курси за вибором у старших класах мають забезпечувати індивідуальні інтереси кожного учня: поглиблене та розширене вивчення профільних предметів, формування індивідуальної освітньої траєкторії школярів, орієнтація на усвідомлений та відповідальний вибір майбутньої професії. Водночас, вони можуть сприяти вивченню непрофільних предметів і бути зорієнтовані на певний вид діяльності поза профілем навчання.

Важливим залишається організаційний аспект щодо використання програм курсів за вибором або факультативів. Насамперед зауважимо щодо кількості годин на рік для додаткових курсів: факультативи розраховані на 9-17 годин опрацювання, мають «статус» необов'язковості, коли учень може перевірити власні нахили, здібності й уподобання, опановуючи факультативний курс. Відповідно до наказу МОН від 20.02.2002 р. № 128 «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах» мінімальна наповнюваність груп при проведенні факультативних занять у ЗНЗ міської місцевості становить 8 учнів, сільської місцевості – 4 учні. Ураховуючи вимоги Концепції профільної освіти, відвідувати курси за вибором мають усі учні класу.

Програма курсу за вибором розрахована на 35 годин на рік (одна година на тиждень), ці заняття є обов'язковими для відвідування учнями від початку навчального року до завершення, робота учнів у кінці навчального року має бути оцінена.

Ураховуючи, що організація допрофільної (8–9 класи) підготовки та профільного (10–11 класи) навчання мають свої особливості, спричинені об'єктивними і суб'єктивними причинами, можливим є узгодження обраної програми з реальною ситуацією. Так, обравши курс за вибором або факультатив на 35 годин на рік, учитель має право скоригувати кількість годин і ущільнити матеріал, якщо згідно з реальними обставинами може викладати лише факультативний курс на 17 годин на рік. Можливим є й зворотний процес, коли факультативний курс може бути використаний як курс за вибором. Кількість годин на вивчення кожної теми, збільшення навчального матеріалу має бути скоригованим у календарно-тематичному плануванні до програми курсу за вибором.

У такому випадку скоригована програма має бути погоджена на засіданні методичного об'єднання загальноосвітнього навчального закладу і затверджена керівником цього навчального закладу. У пояснювальній записці до програми необхідно зазначити, на основі якої програми курсу за вибором або факультативу (за чий авторством) розроблено скоригований варіант.

II. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів.

З метою систематизації та упорядкування навантаження учнів протягом навчального року, подаємо рекомендовану кількість видів контролю у процесі вивчення світової літератури у кожному класі. Поданий у таблиці розподіл годин є **мінімальним і обов'язковим** для проведення в кожному семестрі. Вчитель на власний розсуд може збільшити кількість видів контролю відповідно до рівня підготовки учнів, особливостей класу тощо.

Обов'язкова кількість видів контролю

5–9 класи

Класи	5		6		7		8		9	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Семестри										
Контрольні роботи у формі:	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3
• контрольного класного твору;	–	1	1	1	1	1	1	1	1	1
• виконання інших завдань(тестів, відповідей на запитання тощо)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Уроки розвитку мовлення* (РМ)	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)
Уроки позакласного читання (ПЧ)	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1
Контрольний домашній твір	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1
Перевірка зошитів	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5

У 8–9 класах з поглибленим вивченням світової літератури пропорційно збільшується кількість контрольних робіт та уроків розвитку мовлення (на розсуд вчителя визначається кількість і види контрольних робіт).

10–11 класи

Класи	10		11		10		11		10		11	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Семестри												
Рівні	РІВЕНЬ СТАНДАРТУ				АКАДЕМІЧНИЙ РІВЕНЬ				ПРОФІЛЬНИЙ РІВЕНЬ			
Контрольні роботи у формі:	2	2	2	2	3	3	3	3	4	4	4	4
• контрольного класного твору;	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
• виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання тощо)	1	1	1	1	2	2	2	2	3	3	3	3
Уроки розвитку мовлення* (РМ)	2 у+п	2 у+п	2 у+п	2 у+п	2 у+п	2 у+п	2 у+п	2 у+п	3 1у+2 п	3 2у+1 п	3 1у+2 п	3 2у+1 п
Уроки позакласного читання (ПЧ)	1	1	1	1	2	2	1	1	2	2	2	2

Контрольний домашній твір	1	1	1	1		1	1	1	1		1	1	1	1
Перевірка зошитів	4	5	4	5		4	5	4	5		4	5	4	5

* У кожному семестрі обов'язковим є проведення двох уроків розвитку мовлення: одного уроку усного розвитку мовлення, а другого – писемного. Умовне позначення у таблиці – (y + n).

Можливі види контрольних робіт:

тест;
 відповіді на запитання;
 контрольний літературний диктант;
 анкета головного героя;
 комбінована контрольна робота;
 письмові контрольні твори.

Основними видами оцінювання навчальних досягнень учнів є поточне й підсумкове (тематичне, семестрове, річне), державна підсумкова атестація.

Перелік головних вимог щодо основних видів оцінювання, виконання письмових робіт і перевірки зошитів зі світової літератури, особливостей проведення уроків виразного читання, кількості, призначення та особливості оформлення зошитів з предмета, їх перевірки й критерії оцінювання містяться у відповідному методичному листі Міністерства від **21.08.2010 № 1/9-580** тощо. Там же подано зразок заповнення сторінки журналу зі світової літератури. Звертаємо увагу, що додатковий запис щодо теми над датами в журналі не робиться.

III. Специфіка уроків розвитку мовлення в курсі «Світова література»

Уточнення потребують вимоги щодо структури і особливостей проведення **уроків розвитку мовлення**.

Робота над розвитком мовлення учнів послідовно здійснюється при вивченні всіх шкільних дисциплін, але особлива роль у цьому процесі відводиться урокам літератури, предметом яких є мистецтво слова. Саме на уроках літератури створюються виняткові можливості для мовленнєвої практики учнів, для оволодіння різноманітними видами та жанрами мовленнєвих висловлювань, у тому числі і творчих. Тому саме від учителя, від тих методів та прийомів, що він обирає, та від мистецтва їхнього використання на уроці і під час позакласної роботи залежить ступінь цього впливу.

Усне мовлення – мовлення живе, проказуване і чутне, тобто розраховане на слухове сприйняття. Воно характеризується такими показниками, як правильність вимовлення звуків і звукосполучень, ритмомелодичний малюнок, тональність, гучність, темп, паузи, логічні наголоси, емоційне забарвлення.

Усне мовлення зазвичай контактне, підкріплюється зорово – мімікою, жестами, позою мовця. Воно відрізняється великим впливом слухачів і саме залежить від них – може змінюватися відповідно до реакції співрозмовника або аудиторії. Усне мовлення ситуативне, проминає в конкретній мовленнєвій обстановці, воно миттєве, спонтанне, тобто зазвичай непередбачене, народжується в момент говоріння, потребує оперативності, швидкої реакції, високої мовленнєвої готовності, не дає часу на обдумування, підбір слів і конструкцій. До нього неможливо повернутися ще раз, оскільки абсолютно точно воно може бути відтворене тільки в запису. В усному мовленні необхідно утримувати в пам'яті те, що сказано, і уміти прогнозувати, передбачати ще не сказане. Т. О. Ладиженська відзначає такі особливості усного мовлення, як лаконізм (стислість висловлення) і в той же час надмірність (часті повтори), уривчастість (паузи у пошуках потрібних слів), неповноту речень, доповнювану ситуацією спілкування, наявність зайвих слів – заповнювачів пауз.

З огляду на зазначені особливості в усному мовленні уживаються в основному короткі речення, багато штампів, звичних висловів, мовлення переривисте, швидко добираються потрібні слова, допускається неточне вживання слів і їх форм, іноді вони в процесі мовлення виправляються. Усне мовлення має свій специфічний словник, простіший синтаксис, свої стилістичні особливості, відрізняється особливостями сприйняття. Таким чином, усне мовлення характеризується як

комунікативно-психологічними, так і мовними особливостями, які повинні враховуватися в процесі навчання цієї форми мовлення в школі.

Усне мовлення існує в двох різновидах – діалогічному і монологічному. Діалог – розмова двох осіб, монолог – значне за тривалістю висловлення однієї людини; виділяє ще полілог – розмову декількох осіб.

Писемне мовлення, на відміну від усного, частіше є підготовленим. Воно більш нормативне. Для нього характерний суворий відбір мовних засобів, складні синтаксичні конструкції, повні речення.

Навичка викладу своїх думок у писемній формі – складніша мовленнєва навичка, яка потребує спеціального навчання. Перевагою писемного мовлення як об'єкта навчання є його статичність, фіксованість, що дає можливість повторно звертатися до нього для аналізу, перетворення, запам'ятовування з метою відтворення. Писемне мовлення може бути того або іншого функціонально-семантичного типу (розповідь, опис або міркування), які можуть виділятися і в усному мовленні того або іншого жанру (оповідь, лист, замітка в газету) і того або іншого стилю (розмовний, публіцистичний, діловий, стиль художньої літератури). Співвідношення різних типів, жанрів і стилів мовлення різноманітне і неоднозначне.

Дослідники цієї проблеми відзначають, що робота з розвитку мовлення учнів усіх класів у процесі вивчення літератури ведеться комплексно за такими напрямками:

- *словниково-фразеологічна робота*, що націлена на збагачення лексичного запасу учнів та активізацію його використання у мовленнєвій практиці;
- *навчання зв'язного монологічного мовлення* у різноманітних жанрах усних та письмових висловлювань;
- *навчання грамотного діалогічного мовлення*;
- *підсилення виразності, емоційності, образності мови*.

Таким чином, **розвиток мовлення учнів – це система роботи, що спрямована на розвиток умінь та навичок учнів в усній та писемній формі передавати чужі думки та будувати власні висловлювання.**

Специфікою роботи з розвитку мовлення на уроках літератури обумовлено появу **основних правил**, якими прийнято оперувати під час удосконалення мовленнєвої культури учнів.

Робота з розвитку мовлення має:

- базуватися на безпосередніх літературних та життєвих враженнях учнів. І завдання вчителя – організувати ці враження, перш за все зацікавити художнім твором, тобто презентувати книгу, зробити так, щоб учень її прочитав. Якщо художній твір схвилював учня, то у нього з'являться нові думки і почуття, що є необхідним першоджерелом слова. Так, культура усного та писемного мовлення передбачає, що необхідно вміти складати план твору, продумати аргументи для свого виступу, побудувати композицію доповіді. Такі вміння школярів стануть реальними, якщо опанувати ними учні будуть під час вивчення тих творів, які доступні їм, відповідають віковим особливостям, цікаві їм за тематикою, близькі за проблемами, що порушуються, нетрадиційними поглядами, що в них висловлюються.

- будуватися в єдиній системі, використовуючи *принцип наступності* навчання. Важливо підкреслити, що цей принцип має бути пріоритетним. Потрібно, щоб кожний вид роботи з розвитку мовлення розглядався вчителем з перспективою послідовно зростаючих можливостей учнів. Таким чином, кожний вид роботи з розвитку мовлення учнів має спиратися на отримані вже на попередніх уроках вміння та навички, розвивати та удосконалювати їх.

- спонукати учнів до творчості, має сприяти закріпленню та удосконаленню отриманих знань і умінь. Різноманітні види власних висловлювань учителя-словесника повинні бути грамотними, логічними, емоційними та виразними. Для цього словеснику треба уникати таких якостей мови, як безсистемність, монотонність, багатослівність, непереконливість та ін. "Живе слово" вчителя має стати зразком монологічної мови для учнів. Таким "живим словом" може бути розповідь про письменника, про історію створення твору, усний відгук на відповідь учня чи на його твір, коментар до тексту, лекція на уроці літератури. Ставлення школярів до твору, їхнє розуміння його залежить від того, наскільки буде змістовна, виразна, переконлива і цікава розповідь учителя;

• здійснюватися на кожному уроці літератури і закріплюватися на окремих спеціальних уроках – **уроках розвитку мовлення**, що є квінтесенцією всієї роботи з удосконалення мовленнєвих умінь та навичок учнів. Уроки розвитку мовлення мають систематизувати, контролювати та направляти роботу мовлення школярів.

З метою розвитку монологічного та діалогічного писемного й усного мовлення школярів учителю доцільно розробити *орієнтовну програму уроків розвитку мовлення школярів* з методичними рекомендаціями щодо їх проведення. Програма може мати таку структуру:

1. Тема уроку розвитку мовлення.
2. Мета уроку.
3. Місце даного уроку в загальній системі вивчення окремої літературної теми.
4. Методичні рекомендації до уроку.

Серед уроків розвитку мовлення слід відзначити такі види:

1. Уроки навчання написання творчих робіт на основі життєвих вражень.
2. Уроки навчання складання усних відповідей на питання, доповідей.
3. Уроки навчання написання творів різних жанрів.
4. Уроки аналізу письмових робіт школярів.

Орієнтовна структура уроку розвитку мовлення може бути така:

- I. Вступне слово вчителя (зразок усного мовлення).
- II. Словникова робота (пояснення значення незнайомих учням слів, історичний, лінгвістичний коментар).
- III. Бесіда або діалог з учнями, групова робота (на цьому етапі учні розвивають навички чіткого і точного формулювання питання і відповіді).
- IV. Переказ тексту (уривку) або розповідь учня (розвиток умінь і навичок роботи з текстом); складання плану.
- V. Виразне читання (розвиток умінь учнів виразно читати тексти (уривки) епічних, ліричних, драматичних творів).
- VI. Обговорення, виправлення помилок, коментар.
- VII. Заключне слово вчителя (короткий висновок, оцінка роботи на уроці).

З огляду на реальні можливості викладання світової літератури, уроки розвитку мовлення слід планувати у такий спосіб, щоб були представлені різні види, прийоми та форми робіт щодо розвитку діалогічного та монологічного усного та писемного мовлення учнів. Учитель має враховувати свої власні напрацювання та інтереси, індивідуальні особливості кожного класу, їхній рівень підготовки і творчо використовувати набутий досвід для організації уроків розвитку мовлення. Водночас слід наголосити, що кожний окремих урок розвитку мовлення має бути не випадковим, а розглядатися як необхідний елемент у системі уроків з вивчення окремої літературної теми, у загальній системі уроків розвитку мовленнєвих умінь та навичок учнів.

До роботи з організації розвитку мовлення учнів висуваються **такі вимоги:**

- 1) активізація мовленнєвої діяльності учнів із залученням різноманітної лексики та фразеології, образних засобів мови залежно від теми висловлювання;
- 2) відповідність запропонованих видів роботи з розвитку мовлення учнів їхнім віковим та психологічним особливостям, рівню розвитку школярів;
- 3) врахування ідейно-художньої своєрідності літературного твору, при вивченні якого ведеться робота з розвитку мовлення учнів;
- 4) спрямованість на поглиблене читання літературного твору, розширення знань з літератури.

Серед видів робіт з розвитку мовлення, які мають готувати учні із світової літератури, зазначимо такі:

- виразне читання текстів (уривків) та читання напам'ять;
- оповідь про життя письменника, поета;
- підготовка проекту (з можливим використанням мультимедійних технологій) – індивідуального чи колективного – з метою представлення життєвого і творчого шляху, естетичних уподобань письменника тощо;

- переказ зі зміною особи оповідача, переказ з докладним цитуванням авторського тексту;
- оповідь про життя героя твору(персонажа) за колективно (самостійно) складеним простим (складним) планом;
- усний (письмовий) відгук на прочитану книгу;
- усна (письмова) (за планом) характеристика персонажа;
- написання простого (складного) плану твору (уривку);
- складання усної (письмової) оповіді за малюнком, ілюстрацією;
- складання оповідання (казки) за прислів'ям;
- добір прислів'їв, крилатих виразів, фразеологічних зворотів, що виражають головну ідею твору;
- введення власних описів в інтер'єр, портрет, пейзаж у вже існуючому творі;
- докладна зв'язна відповідь на поставлене запитання;
- перекази (докладний, вибірковий, стислий) невеликих за обсягом епічних творів чи фрагментів з них;
- реферати на літературну тему (за одним та декількома джерелами);
- письмові творчі роботи, різні за обсягом, характером і жанром;
- план та конспект літературно-критичної статті.

Основний вид письмових висловлювань на уроках літератури – це **творчі роботи різних жанрів**. Творчі роботи розподіляються на дві основні групи: *твори на літературні теми* та *твори на основі життєвих вражень* (за М.В. Колокольцевим). Під час оцінювання творчих робіт учитель зазвичай орієнтується на ступінь самостійності у підготовці такого виду робіт, на висловлені у них власні судження та враження від прочитаного твору.

Отже, готуючи різноманітні письмові висловлювання у процесі вивчення літератури, школярі набувають необхідних умінь та навичок, що мають практичний характер, сприяють розвитку їхньої читацької культури.

IV. Кадрове забезпечення

Навчальний предмет «Світова література» мають право викладати педагогічні працівники, які здобули вищу філологічну освіту, зокрема спеціальності «Учитель російської мови та літератури», «Учитель української мови та літератури», мають спеціалізацію вчителя світової (зарубіжної) літератури, та які пройшли підвищення кваліфікації як вчителі світової літератури відповідно до Положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 06.10.2010 №930 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 14 грудня 2010 за № 1255/18550 (пункти 3.21; 4.10 цього Положення).

V. Навчально-методичне забезпечення

Звертаємо особливу увагу, що відповідно до наказу Міністерства від 01.09.2009 р. № 806 «Про використання навчально-методичної літератури у загальноосвітніх навчальних закладах» загальноосвітні навчальні заклади мають право використовувати в організації навчально-виховного процесу (інваріантної складової) лише навчальні програми, підручники та навчально-методичні посібники, що **мають відповідний гриф Міністерства освіти і науки, схвалення відповідною комісією Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки**.

Щодо використання посібників, що містять календарно-тематичний план і конспекти (плани-конспекти) уроків нагадуємо, що вчитель-словесник може використовувати книжку для вчителя й не готувати окремий конспект для кожного уроку, якщо

- посібник має гриф «Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах»;
- від дати надання грифу посібникові минуло не більше *n'яти* років.

Зауважимо, що вчитель, який має кваліфікаційну категорію «спеціаліст», повинен самостійно складати конспект (план-конспект) уроку із використанням методичних матеріалів з метою вироблення й відпрацювання навичок моделювання уроків різного типу.

Навчально-методична література, яка має гриф Міністерства освіти і науки України і схвалена для використання у загальноосвітніх навчальних закладах: навчально-методичні комплекти до підручників, у тому числі книжки для вчителя із календарно-тематичним плануванням уроків,

щорічно зазначаються в Переліку програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством для використання в загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням українською мовою для основної і старшої школи й друкуються на початку навчального року в «Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України».

Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення російської мови в загальноосвітніх навчальних закладах у 2011/2012 навчальному році

Вивчення російської мови в 11 класах ЗНЗ з навчанням російською мовою здійснюватиметься на рівні стандарту за навчальною програмою «Російська мова» для 10-11 класів (за ред. Н.Г.Озерової); на академічному рівні – «Російська мова» для 10-11 класів (автор Т.Я.Фролова); на профільному рівні – «Російська мова» для 10-11 класів (авт. Є.П.Голобородько та ін.).

У 11 класі навчальною програмою з російської мови на рівні стандарту передбачено повторення, систематизація і поглиблення знань учнів із практичної та функціональної стилістики, культури мовлення, норм літературної мови, орфографії й пунктуації, а також уведено для вивчення новий розділ «Риторика». Завдання курсу риторики – сформувати комунікативну компетенцію учнів на основі знань про риторику як науку та мистецтво слова, специфіку усного публічного мовлення. Вивчення цього курсу має практичну спрямованість, тому на уроках перевагу слід надавати роботі щодо аналізу та обговорення зразків публічних виступів, їх структурування, формування толерантного ставлення до співрозмовника, вміння брати участь у спонтанних та підготовлених діалогах-дискусіях, словесних баталіях, диспутах тощо.

Зміст навчальної програми з російської мови академічного рівня відповідає базовому змісту навчальної програми рівня стандарту та включає додаткові компоненти, які забезпечують практичну підготовку учнів для подальшого навчання у вищих навчальних закладах гуманітарного профілю та сприяють формуванню навичок, необхідних у майбутній практичній діяльності.

Досягненню цієї мети сприятиме реалізація наступних завдань: поглиблення і розширення теоретичних відомостей про мову; розвиток вмінь і навичок творчого використання виразально-зображальних мовних засобів з урахуванням органічного взаємозв'язку всіх чотирьох змістовних ліній шкільного курсу російської мови; удосконалення навичок самостійної роботи учнів з навчально-методичною, науковою, довідниковою літературою; формування вмінь дослідницької діяльності.

Основний курс з російської мови на академічному рівні в 11 класі присвячений вивченню риторики. Його мета – формування в учнів загального уявлення про риторику як науку, побудову публічного висловлювання, форми та методи мовленнєвого впливу на аудиторію. Тому, опановуючи основи публічного мовлення, старшокласники повинні не тільки аналізувати зразки публічних виступів, а й обирати актуальну та цікаву тему, стратегію і тактику виступу, розробляти предметну основу мовлення, підбирати матеріал, структурувати виступ, добираючи переконливу аргументацію для своїх тезисів тощо. Ці уміння учні мають удосконалювати на уроках розвитку зв'язного мовлення, які спеціально передбачено у програмі. Окрім того, необхідно більш приділяти увагу таким видам робіт, що будуть потрібні у майбутній практичній діяльності (складання резюме, ділових листів та різних видів ділових паперів тощо).

Зміст навчальної програми з курсу російської мови профільного рівня в 11 класі сприяє розвиткові глибокого й гнучкого лінгвістичного мислення в результаті послідовного використання аналізу, порівняння, співставлення, узагальнення, систематизації мовних фактів; відбору яскравих прикладів, складання аргументації, висновків тощо.

Основи риторики є підґрунтям для розвитку майстерності публічних виступів, результативного спілкування.

Крім того, профільний курс містить певні аспекти технології професійного успіху, життєво важливих орієнтацій (ознайомлення зі сферою праці, шляхами отримання професійної освіти, раціональною організацією праці і відпочинку, розвитком професійно значимих якостей особистості, проектною діяльністю учнів, участі в диспутах, дискусіях, формування кола читання, критичного ставлення до ЗМІ тощо).

У змісті навчальної програми в 11 класі на профільному рівні у спеціальному розділі передбачене узагальнення, систематизація та поглиблення загальних відомостей про мову, основні одиниці мови, їх роль в усному та письмовому спілкуванні людей.

Розділ «Культура мовлення та стилістика» містить відомості про компоненти культури мовлення, літературну мову та її властивості, про норму, її ознаки, про основні напрями стилістики, систему функціональних стилів.

Кількість навчальних годин у межах теми, розділу учитель може варіювати у рамках теми або розділу. Під час розробки календарно-тематичного планування словеснику бажано здійснювати інтегрований підхід до реалізації змісту всіх чотирьох змістових ліній курсу російської мови.

Такі самі підходи до вивчення російської мови та інших мов національних меншин як навчального предмета в 11 класі закладено у навчальних програмах для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою.

**Перелік програм та підручників зі світової літератури та російської мови
для 11 класу 2011-2012 н.р.**

Світова література				
1.	Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Зарубіжна література	5-9	Перун	2005
2.	Програма факультативного курсу за вибором. «Книга–вчитель і друг» (Фурсенко О.Ф.)	6-7	Газ. «Зарубіжна література» 5-6 лютого (№ 597-598)	2009
3.	Програма для поглибленого вивчення зарубіжної літератури. Колектив авторів (керівник Ковбасенко Ю.І, науковий редактор Наливайко Д.С.)	8-9	Газ. "Зарубіжна література"	2008
4.	Зарубіжна література. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Природничо-математичний, технологічний напрями. Рівень стандарту (авт. колектив, керівник Ковбасенко Ю.І.)	10-11 (для учнів вечірніх ЗНЗ)	Грамота	2009
5.	Програми курсів за вибором і факультативів зі світової літератури. Книга I (За заг. ред. К.В. Таранік-Ткачук, І.П. Дворницької)	8-11	Мандрівець	2011
6.	Світова література. Програма для профільного навчання для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Природничо-математичний, технологічний, спортивний напрями, суспільно-гуманітарний напрям (економічний профіль). Рівень стандарту (Укл. Ковбасенко Ю.І. – керівник та ін.)	10-11	Грамота	2011
7.	Світова література. Програма для профільного навчання для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний напрями, суспільно-гуманітарний напрям (історичний, правовий, філософський профілі). Академічний рівень (Укл. Ковбасенко Ю.І. – керівник та ін.)	10-11	Грамота	2011

8.	Світова література. Програма для профільного навчання для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям. Профільний рівень (Укл. Ковбасенко Ю.І. – керівник та ін.)		10-11	Грамота	2011
Основні підручники та навчальні посібники					
9.	Світова література (рівень стандарту)	Ісаєва О.О., Клименко Ж.В., Мельник А.О.	11	СИЦІЯ	2011
10.	Світова література (рівень стандарту)	Ковбасенко Ю.І.	11	Грамота	2011
11.	Світова література (академічний, профільний рівень)	Звиняцковський В.Я.	11	Генеза	2011
12.	Світова література (академічний, профільний рівень)	Ковбасенко Ю.І.	11	Грамота	2011
Додаткові підручники та навчальні посібники					
13.	Світова література.(підручник) (академічний, профільний рівень)	Волощук Є.В.	11	Літера ЛТД	2011
14.	Світова література (підручник) (рівень стандарту)	Волощук Є.В.	11	Літера ЛТД	2011
15.	Світова література.(підручник) (академічний, профільний рівень)	Кадоб'янська Н.М., Удовиченко Л.М.	11	СИЦІЯ	2011
16.	Світова література (посібник-хрестоматія)	Ковбасенко Ю.І.	11	Грамота	2011
17.	Світова література. Від авангарду до постмодернізму (посібник-хрестоматія)	Ковбасенко Ю.І., Гребницький Г.М., Ковбасенко Л.І., Кулікова Л.І.	11	Грамота	2011
Методична література					
18.	Методичний посібник. Виразне читання	Сипко Л.М.	10	Мандрівець	2010
19.	Світова література. Тест-контроль. Зошит для поточного, тематичного та річного оцінювання	Андропова Л.Г., Карліна Л.О.	11	Весна	2011
20.	Навчально-методичний посібник „Стилістичний аналіз художнього твору на уроках зарубіжної літератури в старших класах”	Таранік-Ткачук К.В.	9-11	Грамота	2008
21.	Від Вітмена до Маркеса: Матеріали до уроків світової літератури	Таранік-Ткачук К.В.	10-11	Дельфін	2010

22.	Зарубіжна література. Збірник тренувальних завдань для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання	Проценко Т.В.		Весна	2008
23.	Зарубіжна література. Збірник тестових завдань	Баліна К.Н., Потніцева Т.М., Тригуб І.А. та ін.		Грамота	2008
Серія «Шкільна бібліотека»					
24.	Персько-таджицька література	Упор. Халимоненко Г.І.	8	Грамота	2011
25.	Давньоримська література	Упор. Чичановський А.А.	8	Грамота	2011
26.	Одіссея (українською мовою)	Гомер	9	Фоліо	2011
27.	Фауст (українською мовою)	Гете Й.В.	9	Фоліо	2011
28.	Вибрані твори Гете Й.В.	Упор. Кусько К.Я.	9	Грамота	2011
29.	Червоне і чорне (українською мовою)	Стендаль	10	Фоліо	2011
30.	Милий друг (українською мовою)	Гі де Мопассан	10	Фоліо	2011
31.	Майстер і Маргарита (українською мовою)	Булгаков М.	11	Фоліо	2011
Російська мова					
32.	Російська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (авт. Баландіна Н.Ф., Дегтярьова К.В., Лебеденко С.О.)		5-11	Букрек	2005
33.	Російська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (початок вивчення з 5 класу) (авт. Гудзик І.П., Корсаков В.О.)		5-11	Букрек	2006
Основні підручники					
34.	Російська мова (11-й рік навчання, рівень стандарту)	Давидюк Л.В.	11	СИЦІЯ	2011
35.	Російська мова (11-й рік навчання, рівень стандарту)	Рудяков О.М., Фролова Т.Я., Мвркіна М.Г.	11	Грамота	2011
36.	Російська мова (7-й рік навчання, рівень стандарту)	Полякова Т.М., Самонова О.І.	11	Гене́за	2011

**З листа Міністерства освіти і науки, молоді та спорту
«Щодо організації навчально-виховного процесу у 2011-2012 н.р.»**

Відповідно до статті 16 Закону України «Про загальну середню освіту» 2011/2012 н. р. у загальноосвітніх навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форм власності розпочинається у День знань – 1 вересня.

Навчальні заняття організуються за семестровою системою.

Закінчується навчальний рік державною підсумковою атестацією випускників початкової, основної і старшої школи.

Впродовж навчального року для учнів проводяться канікули. Тривалість канікул у загальноосвітніх навчальних закладах протягом навчального року не може бути меншою 30 календарних днів. Рекомендовані терміни проведення канікул: осінні – з 24 по 30 жовтня, зимові – з 26 грудня по 10 січня, весняні – з 26 березня по 1 квітня.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Про деякі питання завершення 2011/2012 н.р. у зв'язку з проведенням в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу» від 13 липня 2011 р. № 686-р заняття в початкових закладах незалежно від їх типу і форми власності завершуються до 25 травня 2012 р.

Зважаючи на зазначене, у 2011/2012 н.р. навчальні заняття у 1-8-х та 10-х класах завершуються 25 травня 2012 р.; в 9-х класах – 14 травня, в 11-х класах – 3 травня.

Навчальні екскурсії та навчальна практика учнів організуються відповідно до інструктивно-методичного листа Міністерства освіти і науки України від 06.02.2008 р. №1/9-61 та проводиться протягом 2011/2012 н.р.

У 4-х класах ДПА проводиться з 11 по 18 травня із української мови та читання (мови навчання), математики.

У 9-х класах ДПА проводитиметься з 15 по 30 травня із української мови, математики, географії, біології, а також іноземної мови чи іншого гуманітарного предмета за вибором навчального закладу.

ДПА для випускників 11-х класів проводиться з 4 по 11 травня з української мови, профільного предмета, предмета за вибором учнів.

Після проведення ДПА для учнів 11-х класів пропонується провести «Свято завершення навчального року».

Документи про загальну середню освіту вручаються випускникам 11-х класів – 12 – 13 травня, а 9-х класів – 31 травня – 1 червня 2012 року.

Зовнішнє незалежне оцінювання у наступному році планується провести з 14 травня по 7 червня з:

1. Географії	14 травня
2. Російської мови	16 травня
3. Хімії	18 травня
4. Іноземних мов	21 травня
5. Математики	23, 24 травня
6. Української мови і літератури	28, 29 травня
7. Історії України	31 травня, 1 червня
8. Фізики	5 червня
9. Біології	7 червня

Пам'ятні дати 2011 року

14 червня -	200 років від дня народження <i>Гарріет Бічер-Стоу</i> (1811 – 1896), американської письменниці.
17 червня -	100 років від дня народження <i>Віктора Платоновича Некрасова</i> (1911 – 1987), російського письменника.
21 червня -	195 років від дня народження <i>Шарлотти Бронте</i> (1816 – 1855), англійської письменниці.
10 липня -	140 років від дня народження <i>Марселя Пруста</i> (1871 – 1922) – французького письменника.
18 липня -	200 років від дня народження <i>Вільяма Теккерея</i> (1811 – 1863) – англійського письменника.
26 липня -	155 років від дня народження <i>Шоу Джорджа Бернарда</i> (1856 – 1950) – англійського драматурга, публіциста, критика.
9 серпня -	105 років від дня народження <i>Памели Ліліани Треверс</i> (Хелени Ліндон Гофф) (1906-1996) - англійського прозаїка.
15 серпня -	240 років від дня народження <i>Вальтера Скотта</i> (1771 – 1832) – англійського та шотландського письменника.
27 серпня -	140 років від дня народження <i>Теодора Драйзера</i> (1871 – 1945) – американського письменника, публіциста, громадського діяча.
12 вересня -	90 років від дня народження <i>Станіслава Лема</i> (1921 – 2006) – польського письменника.
15 вересня -	120 років від дня народження <i>Агати Крісті</i> (1891 – 1976) – англійської письменниці.
19 вересня -	100 років від дня народження <i>Вільяма Голдінга</i> (1911 – 1993) – англійського письменника, лауреата Нобелівської премії.
21 вересня -	145 років від дня народження <i>Герберта Джорджа Уеллса</i> (1866 – 1946) – англійського фантаста.
1 жовтня -	220 років від дня народження <i>С. Т. Аксакова</i> (1791 – 1859) – російського письменника.
17 жовтня -	80 років від дня народження <i>А. Г. Приставкіна</i> (1931-2008) – російського прозаїка.
11 листопада -	190 років від дня народження <i>Ф. М. Достоевського</i> (1821 – 1881) – російського письменника, публіциста.
19 листопада -	300 років від дня народження <i>М. В. Ломоносова</i> (1711 – 1765) – російського вченого природодослідника, енциклопедиста, філософа, поета, одного із зачинателів нової російської літератури, художника, історика.
22 листопада -	210 років від дня народження <i>В. І. Даля</i> (1801 – 1872) – російського лексикографа, етнографа, письменника.
24 листопада -	185 років від дня народження <i>Карло Коллоді (Лоренцині)</i> (1826-1890) – італійського казкаря.
28 листопада -	130 років від дня народження <i>Стефана Цвейга</i> (1881 – 1942) – австрійського письменника.
10 грудня -	190 років від дня народження <i>М. О. Некрасова</i> (1821 – 1878) – російського письменника, журналіста.
12 грудня -	190 років від дня народження <i>Густава Флобера</i> (1821 – 1880) – французького письменника.

Цього року відзначається:

285 років виходу (1726) в Лондоні роману „Мандри Гуллівера” – вершини творчості англійського письменника Джонатана Свіфта (1667 – 1745).

180 років від виходу (1831) в Санкт – Петербурзі першої книжки М. В. Гоголя „Вечори на хуторі біля Диканьки”, яка принесла йому велику славу.